

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»  
Кафедра ужиткової творчості та методики художнього навчання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**  
**ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

**ПП-002 ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО**  
**БАТіК**

напрямок підготовки **6.020205 Образотворче мистецтво**

2019 рік

Методичні рекомендації до курсу «Декоративно-прикладного мистецтва» Розділ: «Художній розпис тканин» для студентів за напрямом підготовки 6.020205 «Образотворче мистецтво», спеціальністю 6.020205 «Образотворче мистецтво».

Розробники: старший викладач кафедри ужиткове мистецтво та МХН  
Богайчук Л.Р.

Методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри ужиткової творчості та методики художнього навчання

Протокол від. «27 » серпня 2019 року

Рецензенти:

Ткачук Олег Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ПНПУ імені К. Д. Ушинського

Кубриш Наталія Романівна Доц.каф.живопису,малюнку ОДАБА, Канд.Мистецтв

Методичні рекомендації до виконання самостійних завдань за дисципліною «Декоративно-прикладного мистецтва» (розділ – «Художній розпис тканин») розглянуто і схвалено на засіданні кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки від 27 серпня 2019р., протокол № 1.

В альбомі запропоновані методичні рекомендації, щодо освоєння техніки гарячого батика, розробки завдань і нескладних композицій. Наданий матеріал буде корисним для керівників гуртків образотворчого мистецтва, студентів педагогічних і художніх навчальних закладів.

©ПНПУ ім. К.Д.Ушинського 2019 рік

©Богайчук Л.Р. 2019 рік

### **Мета та завдання навчальної дисципліни**

#### **Мета курсу „ Декоративно-прикладне мистецтво" Розділ «Художній розпис тканин»:**

- ознайомити і навчити студентів різним видам художнього розпису тканин, історією його виникнення та розвитку, творчістю сучасних майстрів;
- опанувати методикау творчого пошуку в галузі декоративної композиції, розвиваючи творчу фантазію та художньо-естетичну культуру студента;
- підготувати студентів до самостійної творчої та педагогічної діяльності, до професійної роботи в школі та позашкільній роботі в закладах художньої творчості дітей.

#### **Завдання.**

- набути і удосконалити знання та уміння, практичні навички з різних видів художнього розпису тканин (гарячий батик, холодний батик, вузликова техніка), сформувати методичні уміння майбутніх фахівців;
- сприяти освоєнню технологічних особливостей, послідовності виконання.
- сформувати уміння стилізувати, засвоїти: технологію гарячого батику, холодного батику, вузликової техніки;
- володіти виразними художніми прийомами;
- користуватися законами декоративної композиції, кольорознавства. У результаті вивчення навчальної

дисципліни студент повинен

#### **знати:**

- техніко-технологічні особливості створення батику;
- способи та прийоми декоративно-пластичної переробки об'єктів;
- принципи створення виробів батику;
- виразні засоби, прийоми та способи художньої обробки тканини;

- композиційні закономірності в розпису тканин;
- методику навчання основам художнього розпису тканин.

**ВМІТИ:**

- застосовувати художні засоби декоративної переробки, стилізувати; створювати декоративні вироби;
- володіти гарячим, холодним, вузликовим батиком;
- володіти техніками, прийомами розпису тканин;
- поєднувати види, прийоми батика ;
- використовувати закони декоративної композиції, кольорознавства;
- планувати власну навчальну діяльність;
- володіти спеціальною мистецтвознавчою термінологією;.

1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>8</u>	<u>9</u>	<u>10</u>	<u>11</u>	<u>12</u>	<u>13</u>
<b><u>Модуль I</u></b>												
<b><u>Змістовий модуль5. Гарячий батик.</u></b>												
Тема 1. <i><u>Простий батик.</u></i>			5						5			
Тема 2. <i><u>Складний батик</u></i>			10						13			
<b><u>Змістовий модуль 5</u></b>												
Тема3/ <i><u>Холодний батик. Декоративно-тематична композиція «Пейзаж»</u></i>			10									
Тема 4. <i><u>Вузликівий батик.</u></i>			5									
<i><u>Разом за змістовим модулем 5</u></i>			30						18			
<b>Усього годин</b>			30						18			

### Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. <i>Простий батик</i> . Створення батика «Писанка»	5/5
Тема 2. <i>Складний батик</i> Декоративна переробка природного мотиву. Створення декоративної композицію «Живий світ»	10/13
Тема3. <i>Холодний батик</i> . Декоративно- тематична композиція «Пейзаж»	10
Тема 4. <i>Вузликівий батик</i> . Створити виріб у вузликовій техніці утилітарного призначення(бандана, футболка, серветка	5
	30/18

### Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Простий батик.</i> Створення батика «Писанка»	5/10
2	<i>Складний батик</i> Декоративна переробка природного мотиву. Створення декоративної композицію «Живий світ»	10/10
3	<i>Холодний батик.</i> Декоративно- тематична композиція «Пейзаж»	10/12
4	<i>Вузликівий батик.</i> Створити виріб у вузликівій техніці утилітарного призначення(бандана, футболка, серветка )	5/10
	<b>Разом</b>	<b>30 /42</b>

**Програма навчальної дисципліни**  
**Змістовий модуль 5**  
**Гарячий батик**  
**Практична робота**

***Тема 1.Простий батик.***

***Декоративна композиція за мотивами народної писанки.***

Мета: вивчення і аналіз традиційних і класичних форм орнаменту, виявити можливості використання мотивів для рішення композицій. На основі запропонованих зразків народного та історичного орнаменту ( вишивка, вибійка, майоліка). Виявити, вільно трактуючи, стильові і ритміко-пластичні особливості орнаментальних мотивів.

2. Виконати замальовки зразків орнаментів з використанням прийому позитив - негатив, з переходом мотиву з білої площини на чорну, міняючи при цьому і колір самого мотиву.
3. Виконання вправ по оволодінню прийомами роботи в техніці гарячий батик.:  
 Простий батик  
 Прийом „кракле”.
4. Замалювавши елементи писанок, на їх основі створити декоративну композицію.  
 Виконати простий батик в два кольори „Писанка” 60x50.

***Завдання 1.*** Створити декоративну композицію за зразками народної вибійки

***Мета:*** вивчення й аналіз традиційних і класичних форм орнаменту, виявлення можливості використання мотивів для рішення композицій.

***Методичні рекомендації:*** на основі запропонованих зразків народного та історичного орнаменту (вишивки, вибійки, майоліка) виявити стильові й ритміко-пластичні особливості орнаментальних мотивів, структури візерунків та композиції в цілому та основні її художні засоби.

***Вправа 1.*** Виконати замальовки зразків орнаментів з використанням прийому «позитив-негатив», із переходом мотиву з білої площини на чорну, змінюючи при цьому колір самого мотиву.



**Вправа 2.** Виконати технічні вправи з оволодінням прийомами роботи в техніці гарячого батика:

- а) простий батик;
- б) прийом «крапле».

**Вправа 3.** Замалювавши елементи народної вибивної тканини, створити на її основі декоративну композицію. Виконати «простий батик» у два кольори. «Вибійка» розміром 60 x 50 см.

**Завдання 2.** Стилізація формоутворення природних мотивів (іл. 17).

**Мета:** вивчення рослинного мотиву, аналіз його форми, побудови, орнаменталізації; пошук цікавого компонування форм, пластичного і ритмічного ряду. Вирішення в замальовці середовища різними графічними прийомами.

**Методичні рекомендації:** завдання виконують на основі різних за характером рослинних мотивів: трав, польових та садових квітів, листя та плодів дерев, живих і сухих рослин. На доповнення до натурного матеріалу вивчають зразки історичних шовкових тканин, потрібно проаналізувати художні прийоми зображення, засоби, міру їхньої стилізації.

**Вправа 1.** Виконати замальовку рослинного мотиву за допомогою ліній різної товщини, використовуючи перо, пензлі, туш. Потрібно підкреслити пластику мотиву, його тему.

**Вправа 2.** Декоративно переробити замальовку прийомом «від плями», акцентуючи силует форми. Виконати в один колір на папері. Потрібно знайти цікаву ритмічну побудову композиції, чергування великих і дрібних форм. Знайти площинне рішення та лаконічне зображення мотиву. На основі замальовок зробити ескізи для виконання в техніці гарячого батика.

**Вправа 3.** Виконати декоративну композицію на тему живої природи в техніці гарячого батика.

**Матеріал:** бязь, батист. Розмір 60 x 50 см.

## **Тема 2 Складний батик**

### **Декоративна композиція на тему живої природи**

**Художньо-творчий і техніко-технологічний процеси створення декоративної композиції**

**Завдання 1.** Створити декоративну композицію на тему живої природи

**Мета :** вивчення мотивів живої природи для використання в розпису тканини і ритмічних візерунків, виявлення орнаментальності фактури оперення птахів, покриву тварин, метеликів, риби. Сформувати вміння якісно виконувати замальовки різними засобами, близько до натури чи асоціативно.

Методичні рекомендації: на основі сприйняття об'єктів природи визначити систему пластичних засобів їх формоутворення в декоративній стилізованій формі. Особливу увагу приділили художнім засобам реалізації декоративної композиції в ескізі-картоні.

**Вправа 1.** Замалювати об'єкт живої природи, виявляючи притаманні їй декоративні ознаки. Узагальнити і стилізувати, підкреслюючи пластику об'єкта.

**Вправа 2.** Виконати низку варіантів декоративного перетворення форми, вживаючи різні за характером лінію, пляму, а також різні взаємодії, силует з фоном. Зробити на основі варіантів низку ескізів для виконання в техніці гарячого батика.

Вправа 3. Виконати декоративну композицію на тему живої природи в техніці гарячого батика складним способом (у 2-3 перекриття).

**Матеріал :** бязь, батист. Розмір 60 x 50 см.

## **Завдання 2.** Створити натюрморт

**Мета :** вивчення й аналіз зразків натюрмортів. Сформувати художньо-образне мислення й систему практичних умінь.

**Методичні рекомендації:** під час створення декоративної композиції натюрморту в техніці художнього розпису тканини звернути увагу на узагальнення, виділення характерної пластики, силуету. Потрібно орієнтуватись на ритмічну врівноважену організацію композиційних елементів, гармонійність кольорових співвідношень, при цьому досягти ефекту площинності завдяки складнішим і тоновим кольоровим переходам, лінійним і фактурним ритмам, декоративним оформленням форм і фону.

**Вправа 1.** Виконати замальовки за уявною або наявною групою предметів. Знайти свою композицію натюрморту, трансформувати і стилізувати її. Виконати ескіз у кольорі.

**Вправа 2.** За ескізом виконати натюрморт у техніці гарячого батика розписами складного батика «від плями». Розміром 60 x 50 см.

## Тема 3

### **Вузликівий батик. Створити виріб у вузликівій техніці утилітарного призначення (бандана, футболка, серветка )**

#### **Техніко-технологічні особливості створення декоративної композиції вжиткового виробу**

**Завдання 1.** Створити декоративно композицію в техніці вузликівого батика.

**Мета :** сформувати професійне вміння проектувати тематичну композицію виробу для утилітарного призначення.

Методичні рекомендації: звернути увагу на декоративне перероблення пейзажних мотивів: зображення дерев, кущів, води, хмар, гір, архітектури, пошук ритміко-пластичної організації, композиції тощо. Форми об'єктів зображення стилізувати, декорувати, композицію виконати з максимальним узагальненням і умовністю.

**Вправа 1.** На матеріалі графічних і живописних замальовок пейзажу виконати ескізи тематичної композиції виробу різними способами зображення. Організувати ритмічну врівноважену композицію, знайти гармонійність кольорових співвідношень, внутрішнє орнаментальне розроблення кожної площини, не втративши декоративність.

**Вправа 2.** За ескізами виконати композицію в техніці вузликового батику.

### **Техніка вузликового батику («бандан»)**

Батик у техніку «бандан», мабуть, самий древній вид розпису тканин. Один з його видів - техніка «планги» - був розповсюджений в Індії. Незабарвлене полотно покривали за схемою візерунка дуже маленькими вузликами, міцно перев'язуючи ниткою. Потім тканина офарблювали й видаляли нитки, у результаті утворювався візерунок з білих «Горохів». При необхідності подібним чином можна було офарбити тканину кілька разів, видаляючи старі вузлики й додаючи нові. З висушеної тканини забирали перев'язні нитки, але не гладили готовий виріб, завдяки чому довгий час зберігався ефект «жатости».

У наш час під узелковою розписом мають на увазі більше прості варіанти. Наприклад, візерунок у вигляді кола («сонечко») або кількох кругів. Виконується цей візерунок так (мал. 56). Термостійкий гудзик, камінчик або горошину підкладають під тканину, щільно об'язуючи тканину знизу нитками. Потім перев'язують ще в одним-двох місцях і знову красять. Офарблюють тканина послідовно й у кілька квітів. Найпростіший варіант - у два кольори. Для цього ділянки із зав'язаними предметами занурюють у розчин барвника, іншу тканину розміщають на паличках, покладених поверх ємності з фарбою (мал. 57).

Офарблюючи суху тканину, ви одержуєте більше різку границю барвника й незабарвленого полотна, якщо ж тканина волога (змочена й добре віджата) - більше плавні границі переходу. Після того як ділянки тканини профарбувалися, їх треба прополоскати й, у свою чергу, помістити незабарвлену частину, що залишилася, тканини (виробу) у барвник інших кольорів, розмістивши вже пофарбовану частину на паличках.

Ще один спосіб. Туго скручують виріб або окремі ділянки джгутом, закріплюючи його положення нитками, щоб палять не міг розгорнутися. Нитки обв'язки повинні бути затягнуті дуже туго. Залежно від розташування й кількості перев'язок виходять різні візерунки (малюнка-схеми 58, а, б, в).

У такий же спосіб можна офарбити тканина (виріб) у кілька квітів. У цьому випадку, зав'язавши вузли й джгути, офарблюють тканина в найясніший із задуманих квітів. Наприклад, вирішено офарбити виробу в наступні кольори: білий (вихідний), жовтий, жовтогарячий, червоний і темно-коричневий. Для цього потрібно всього три барвники - жовтий, червоний і темно-коричневий. Офарбивши спочатку тканину (виріб) з вузлами й джгутами (розташування й кількість яких залежить від задуму) у жовті кольори, одержуємо білий візерунок на жовтому тлі. Прополоскавши й віджавши нерозгорнутий виріб, розв'язуємо ті вузли й джгути, тканина під якими повинна стати червоної, і зав'язуємо нові, які в підсумку залишаться жовтими. Тепер опустимо тканину в червоний барвник. Ділянки тканини під нитками обв'язки й усередині джгутів залишаться біле й жовтими, тло стане жовтогарячим, а ті місця, де були зняті нитки після першого фарбування, стануть червоними. Снову прополоскавши тканину, повторюємо весь процес, створюючи вже жовтогарячий візерунок. І нарешті офарблюємо в самому темному барвнику. У результаті виходить, складний багатобарвний візерунок, у якому переливаються не тільки кольори барвників, але й усілякі варіанти їхнього змішання й взаємопроникнення.

Прополоскавши виріб у проточній воді (спочатку з вузлами, потім - без них), злегка вологу тканину висушують праскою.

Ваш виріб готовий.

У цьому полягає одне з переваг узелкової росписи-кра-

сители закріплюються в процесі фарбування й не вимагають додаткової обробки.

Один з видів узелкової росписи - так званий складний батик. Тут ефект досягається також шляхом перев'язування й фарбування, але результат більше передбачуваний, тому що тканина складається певним чином, а не скручується джгутом (мал. 59 - 68). Саме в такій техніці ви виконаєте перший виріб - набір серветок для стола.

У техніку шитий батик можна створювати ще більш тонкий орнамент. Кінцевий результат тут завжди відомий (мал.69).

Виберіть орнамент і намалюйте його на тканині. Пройдіться по його лініях швом «уперед голка». Довжина стібка - 0,5- 1 див. Використайте тільки міцну нитку. Прокладете її по малюнку, зберіть тканину як можна тугіше й закріпіть нитку голкою або обв'яжіть тканину. Після фарбування й видалення нитки на тканині вийде візерунок з маленьких прямокутників або проміннячок, перпендикулярні лінії, по якій рухалася голка.

складки, Що Утворюються на тканині, дуже малі, барвник легко проникає в них. Тому ці вироби треба офарблювати швидко в гарячому

## Тема 4

### **Художні особливості створення декоративної композиції в техніці батика. Прийоми художнього розпису тканини**

*Завдання 1.* Створити сюжетно-тематичну композицію «Пейзажі»

*Мета:* розвивати художньо-образне бачення в матеріалі.

*Методичні рекомендації:* сюжетно – тематична композиція в матеріалі має бути оригінально і символічно – декоративно вирішена. Основна композиційна думка художнього твору, його ідейна основа має асоціативно й наочно сприйматися. Звідси тема, покладена в основу художнього образу, - це, з одного боку, вільна думка на власних асоціаціях, а з іншого – те конкретне, що об'єднується думкою. Композиційна тема має бути зумовлена образним мисленням.

*Вправа 1.* Виконати ескізи до композиції «Пейзаж» .

*Вправа 2.* За ескізами виконати декоративне панно «Пейзаж» .

Розмір 90 x 40 см .





### Критерії оцінювання

За виконання завдань по кожній темі студенти отримують бали згідно таблиці № 13 та у відповідності до національної шкали оцінювання і ECTS:

- **“Відмінно”(А)** – повна кількість балів, що відведено на тему, або більше ніж  $4/5$  загальної кількості – завдання виконані в повному обсязі на високому творчому, або технічному рівні, в залежності від характеру завдань;
- **“Добре”(В,С)** – не більше  $4/5$  від загальної кількості – завдання виконані в повному обсязі, проте рівень їх виконання не досить переконливий;
- **“Задовільно” (D,E)** – не більше  $3/5$  від загальної кількості – завдання виконані, лише частково, або рівень їх виконання вкрай низький;
- **“Незадовільно”(F,X)** – не більше  $2/5$  від загальної кількості – студент не впорався с завданням, але отримує можливість для перездачі;
- **“Незадовільно”(F)** – 0 балів, або не більше  $1/5$  – студент систематично не виконує завдання та направляється на обов’язкове повторне вивчення дисципліни.

Бали за складання заліку додаються до фінальної оцінки якщо загальне враження від всього комплексу виконаних робіт позитивне.

**Вправа 1** Замалювати об'єкт живої природи, виявляючи притаманні їй декоративні ознаки. Узагальнити і стилізувати об'єкт.



## Рекомендована література

### Базова

1. Основи вжиткової творчості і методика викладання: Навч. посіб. / М. І. Резніченко, Т. П. Ковальчук, Л. Р. Богайчук та ін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 224 с.
2. Дворкина И. Батик.-М.,: 2000.
3. Кара – Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття: у пошуках «Великого стилю» / Т. Кара – Васильєва, З. Ч
4. Основы художественного ремесла. Под ред. В. А. Бардулина и О. В. Танкус . М., «Просвещение», 1978. – 255 с.

### Допоміжна література

5. Від ремесла до творчості: Збірник / Упоряд. Ю. Г. Легенький. – К.: Час, 1990. – 152с.
6. Декоративная композиция: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Г. М. Логвиненко. – М.: Гуманитор. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 144 с., 16 с. ил.
7. Запаско Я. П., Голод І. В., Кравченко Я. О., Словник у 2х т. – 2т. / За ред. Я. П. Запаска. – К.: Афіша, 2005. УРСР. – К., 1988. – 106 с.

8. История декоративно – прикладного искусства: Пер. с фр. – М.: Искусство, 1982. – 557 с.
9. Кольорознавство: підр. [для студ. вищ. навч. закл.] / Таміла Печенюк. – К.: Грані – Т, 2010. – 192 с.
10. Касьян Т. К. Навчально – методичний посібник до вивчення курсу «Батик» із дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» з практикумом у навчальних майстернях для студентів III – IV курсу. Черкаси: Образотворче мистецтво, 2008. – 52 с.
11. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М – во освіти і науки України. – К.: Слово, 2007. – 294 с.
12. Понаморенко Н. С. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «основи композиції». – У., 2006. – 61 с.
13. Прикрась свій дім / Л. П. Гура, Л. Є. Жоголь та ін. – 2 –ге вид. – К.: Техніка, 1990. – 303 с.
14. Сензюк П. К. Композиция в декоративном искусстве: Альбом. – К.: Рад. шк., 1988. – 78 с.
14. Художественное оформление текстильных изделий / С. А. Малахова, Т. А. Журавлева, В. Н. Козлов и др. – М.: Легпромбытиздат, 1988. – 304 с.
15. Художній розпис на тканинах. – Львів: Видавництво ТОВ «Компанія Гердан», 1944. – 57 с.
16. Чистяков Р. Батик Сумане Диссанаяке (Шри Ланка) / Р. Чистяков // Юный художник. – 1982. - №4. – С. 41 – 42.

## 15. Інформаційні ресурси Інтернет:

1. Яванський батик // <http://artorbita.ru>
2. <http://www/lvivart.com/>
3. <http://www/drobaha-oliy.ya./>
4. <http://www/indonesia:batik.com/>
5. <http://www/Muza.com/>